

Využití citací a obrazových materiálů nebo audionahrávek v “pedagogické praxi” podle Autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Každá část učebního materiálu, kterou jste sami nevytvořili (např. úryvek z knih, obrázek), podléhá autorskému zákonu. Autorský zákon č. 121/2000 Sb. uvádí v §31, odstavce a) možnost nakládat se zveřejněnými autorskými díly v odůvodnitelné možné míře ve svém vlastním díle.

Chcete-li použít úryvek textu z tištěného nebo elektronického zdroje, je nutné u každého díla uvést řádně všechny použité zdroje.

Správně uvedená citace nejen odpovídá zákonům a lidské slušnosti, ale také umožní dalším uživatelům vašeho díla vypátrat, kde jste své zdroje získali. Forma každé citace musí odpovídat stanoveným normám (o tom dále).

Složitější situace je při použití obrázků (jak z tištěných, tak elektronických zdrojů). Autorský zákon sice jednoznačně povoluje užití jakýchkoli děl pro potřeby výuky, ale pokud budeme digitální učební materiál dále šířit, nepřichází takovéto použití obrazového materiálu příliš často v úvahu.

V tomto případě máme v podstatě tyto možnosti řešení: požádat autora o souhlas se zveřejněním nebo používat volně šiřitelný obrazový materiál, tedy takový materiál, kde tento způsob umožnil autor svou licenci.¹

Do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu; vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.²

Lze takto využít i zvukových nahrávek, ale jde o doplnění výkladu, nikoli o produkci samu o sobě. Volné užití - osobní potřeba.

Můžete použít materiály z knih a elektronických médií ve své besedě či prezentaci?

- Ano, když

a) uvedete, odkud to máte,

b) nebudete svoji besedu množit (v případě vložených obrázků nebo poskytování audionahrávek) - textové množení s uvedením zdrojů není problém.

Jakmile máte vše správně podložené zdroji, můžete svoji práci označit vlastní autorskou licenci.

Pozn. Pokud je na webu výslovně vyřčen zákaz používání obsahu bez vědomí autora, respektujte to. Možností je oslovit ho a požádat o souhlas, případně najít jiný zdroj.

Vyhledávač obrázků k volnému užití: <http://search.creativecommons.org/> .

---

¹ Příručka pro autory DUM. *Metodický portál RVP: Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. [cit. 2014-02-07]. Dostupné z: http://stary.rvp.cz/soubor/00830-prirucka_pro_autory_dum.pdf

² Autorský zákon č. 121/2000 Sb., § 31, písm. c)

Jak používat zdroje

1. Citace v textu

Každé místo, kde autor práce pracuje s převzatými údaji a myšlenkami, musí obsahovat odkaz na zdroj citace. A to i v případě, že nejde o citaci doslovnou, ale pouze o parafrázi. Poznámky se doporučují umístit na stránku pod čáru.

K číslování a vytváření poznámek je vhodné použít funkce Vložit - Poznámky pod čarou v Microsoft Word (nebo analogické při jiném editoru). Alternativně může být celý poznámkový aparát umístěný na konci textu.

Při prvním výskytu je třeba v poznámce uvést v uvedeném pořadí minimálně tyto údaje:

- údaj o primární odpovědnosti (obvykle jméno autora)
- název díla (bez podtitulu, u delších názvů možno zkrátit a zakončit třemi tečkami)
- lokace (číslo stránky či internetová adresa nebo alternativně "[online]").

Při opakovaném výskytu, se uvedou pouze nejnnutnější údaje umožňující jeho jednoznačnou identifikaci:

- údaj o primární odpovědnosti
- název díla nebo zkratka „cit. dílo“
- lokace.

2. Bibliografie

Je vhodné na konec práce uvést souhrnnou bibliografii. Autor práce je povinen uvést jen skutečně použité zdroje. Pokud to charakter práce umožňuje, je třeba zvlášť uvést prameny ("primární literatura") a odbornou (resp. populárně naučnou) literaturu.

Strukturování bibliografických záznamů podle ISO 690 a ISO 690-2³

Zde jsou vybrané příklady nejčastějších citací. U příslušných norem lze dohledat formu ostatních, méně běžných citací.

Kniha, monografie:

PŘÍJMENÍ, Jméno autora (Primární odpovědnost). Název knihy: podnázev. Vydání. Místo vydání: Název nakladatelství, rok vydání. Počet stran. ISBN.

Článek v časopise:

PŘÍJMENÍ, Jméno autora (Primární odpovědnost). Název článku: podnázev článku. Název: podnázev seriálu. Rok vydání, svazek/ročník, číslo, rozsah stran. Standardní číslo (ISSN).

Elektronické dokumenty⁴

Specifické údaje, které se citují u elektronických dokumentů:

- druh nosiče v hranatých závorkách za názvem citovaného dokumentu: [online], [CD-ROM] aj.
- vydání - například verze programu

³ Následující informace byly přejaty z: Citační normy: Citování základních typů dokumentů dle normy ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2, Citační styl Americké psychologické asociace, Chicagský citační styl, Citační styl MLA (Americké asociace moderního jazyka). *Infogram: Portál pro podporu informační gramotnosti* [online]. [cit. 2014-02-07].

Dostupné z: <http://www.infogram.cz/findInSection.do?sectionId=1115&categoryId=1172>

⁴ NEDOMOVÁ, Martina, KŘIVÁNEK, Petr, ŠKYŘÍK, Petr. *Jak správně citovat?* [online]. Brno: Filozofická fakulta, MUNI, 2007. [cit. 2008-08-10]. Dostupné z URL:

<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/ff/js07/informace/materialy/pages/citace_opora.pdf>.

- datum aktualizace/revize - uvádí se společně s datem vydání/zveřejnění
- datum citování - uvádí se v hranatých závorkách se zkratkou "cit.", u online dokumentů je povinné - např.: [cit. 2014-02-25]
- údaj o dostupnosti "Přístupný z", "Dostupný na", "Available from" včetně přístupového protokolu (Dostupný z WWW, URL mezi symboly < >)

Bibliografické manažery⁵

Existuje mnoho volně dostupných i placených programů, které vám umožní vytvořit citaci automaticky poté, co zadáte příslušné parametry.

Jak pracovat s portálem Citace.com

- 1) Přečtěte si návod.
- 2) Zaregistrujte se. Portál je ale možné použít i bez zaregistrování, akorát se vám nebudou citace ukládat.
- 3) Vlevo nahoře je tlačítko "Vytvořit novou citaci". Klepněte na ně a vyberte si z nabídky, z jakého zdroje chcete vytvořit citaci (kniha, článek ve sborníku, webová stránka ap.).
- 4) Formulář po vás bude chtít vyplnit údaje, ze kterých pak automaticky vytvoří bibliografickou citaci. (Např. knihy už mají zařazeno automatické vyhledávání, kdy stačí zadat ISBN a ostatní povinné údaje se vygenerují samy)
- 5) Citaci si uložte a použijte.

Příklad:

Heslo: Pověst, použito z encyklopedie Wikipedie s odkazem na Ottův slovník naučný - adresa http://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Pov%C4%9Bst .

- 1) Vytvořit novou citaci
- 2) V levém sloupci zvolit "webová stránka" nebo "příspěvek na wikipedii".
- 3) Vložit známé údaje o stránce: název "Pověst", Dostupnost stránky: http://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Pov%C4%9Bst , údaje o názvu webu: Wikipedie.
- 4) Uložit a zkontrolovat. Citace je vytvořena a uložena vlevo do "Moje citace" (lze ji otevřít kdykoli později).
- 5) Zkopírovat k sobě do počítače lze přímým přetažením zobrazeného odkazu, nebo na horní liště použít odkaz "Stáhnout citaci".

Výsledný tvar: Pověst. *Wikipedie* [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné z:

http://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD/Pov%C4%9Bst

⁵ Bibliografické manažery: Přehled nejvýznamějších bibliografických/ citačních manažerů. *Infogram: Portál pro podporu informační gramotnosti* [online]. [cit. 2014-02-07]. Dostupné z: <http://www.infogram.cz/findInSection.do;jsessionid=BA79110ADE2C577BF9A9CC1DA719610A?sectionId=1115&categoryId=1173>

Zveřejňování fotografií z akcí v knihovnách

Dle § 84 obč. zák. lze zachytit podobu člověka, ze které lze určit jeho totožnost, jen s jeho souhlasem. Dle § 89 obč. zák. jsou povoleny určité výjimky, které je však třeba vykládat ve spojení s celou úpravou o podobiznách a soukromí v §§ 84 - 90 obč. zák. V § 89 je mimo jiné řečeno, že "Podobizna nebo zvukový či obrazový záznam se mohou bez svolení člověka také poříditi nebo použíti přiměřeným způsobem též k vědeckému nebo uměleckému účelu a pro tiskové, rozhlasové, televizní nebo obdobné zpravodajství".

Výchozí situace v knihovnách ČR:

1. Knihovna je instituce hospodařící s veřejnými prostředky, pořádá veřejné akce, které hradí z veřejných prostředků, v souladu se zákonnými podmínkami a účelem veřejných služeb.
2. Knihovna informuje - zpravuje veřejnost o své činnosti, akcích, na svých webových stránkách, propagačních materiálech, a v seriálních médiích, a to včetně fotodokumentace.
3. Nejedná se o akce soukromé, bulvární, tajné.,
4. Předpokládám, že se může jednat o tři základní typy veřejných akcí:
  1. **Akce bez omezení počtu osob, kde jsou náhodní návštěvníci v pohybu** např. vánoční trhy, rozsvícení stromu, akce na nádvořích, dny otevřených dveří, noc v knihovně, dětský den
  2. **Akce s pevným programem, osoby jsou jmenovitě přihlášeny:** např. školení, semináře, přednášky, kurzy
  3. **Akce ostatní, tak trochu kombinace A+B:** vernisáže, výstavy, koncerty, společenský večer, návštěvy VIP hostů

Právní posouzení:

Pořizování a zveřejňování fotografií "pro potřeby:" knihovny, pokud bude podoba člověka zachycena tak, že je možné určit jejich totožnost, **musí za každých okolností a bez ohledu na (ne)souhlas člověka splňovat základní pravidla:**

1. Fotografie nesmí narušovat důstojnost člověka, jeho soukromí, čest, zesměšňovat, urážet, nesmí být ale ani dvojsmyslná, neestetická, ironická, nevhodné momentky, neupravený oděv, grimasy, nesmí porušovat jiné chráněné zájmy člověka. Je třeba si uvědomit, že každý člověk (a rodič) toto může vnímat subjektivně jinak.
2. Vnímání obsahu fotografie - podobizny člověka ze strany zástupců knihovny může být v rozporu s vnímáním samotného člověka zachyceného na fotografii.

Knihovna proto smí podobizny zveřejňovat jen přiměřeným způsobem s ohledem na celkový kontext fotografie, způsob zachycení člověka, účelu zveřejnění a konečně i při

vědomí si důležitosti veřejného statutu a poslání knihovny. K souhlasu člověka dále...

Pořizování a zveřejňování fotografií "pro potřeby" knihovny nelze automaticky podřídit pod zákonnou licenci (§ 89), ale pokud by se jednalo o akce typu (A) a (C) a pokud by byla dodržována základní pravidla sub 5 a),b), potom by se dle mého názoru mohlo jednat o užití pro tiskové, nebo obdobné zpravodajství" a bylo by možné fotografie pořizovat a zveřejňovat bez souhlasu člověka.

Naopak u akcí typu (B) je souhlas přítomných osob potřebný vždy a předem. Souhlas s pořizováním a užitím fotografií lze zapracovat do přihlášky na danou akci, kterou účastníci vyplňují a podepisují.

Možný vzor souhlasu na přihlášce na akci nebo jen na samostatném prohlášení.

Účastník uděluje knihovně souhlas s bezúplatným pořizováním zvukového a obrazového záznamu v průběhu akce, souhlasí se zveřejněním takových záznamů na internetových stránkách, nástěnkách v objektech knihovny, v médiích a propagačních materiálech za účelem informování o akci a prezentace činnosti knihovny.

Možný vzor textu na pozvánce na akci (lze i zestručnit):

Osoba účastníci se akce bere na vědomí a svou účastí výslovně souhlasí s tím, aby pořadatel bezplatně pořizoval zvukový a obrazový záznam akce, včetně podobizen účastníků a souhlasí se zveřejněním takových záznamů na internetových stránkách, nástěnkách v objektech knihovny, v médiích a propagačních materiálech za účelem informování o akci a prezentace činnosti knihovny. Dále účastník bere na vědomí a výslovně souhlasí s tím, aby pořadatel stejným způsobem a rozsahu zveřejnil výsledky požádané soutěže s uvedením pořadí účastníků, včetně jejich jména a případně věku.

Závěrem:

Jistě nemusím zdůrazňovat, že je třeba postupovat nejen podle zákona, ale do jisté míry užívat i "zdravý rozum".

Vždy se může vyskytnout člověk, který individuálně vyjádří nesouhlas s pořízením své podobizny na jakékoli akci, ale kvůli tomu nebude vyloučen např. ze školení nebo VIP akce.

Výše uvedené stanovisko je doporučující, ale dle mého názoru není v rozporu se zákonem či dobrými mravy.

JUDr. Jindra Pavlová, 9.4.2014

PAVLOVÁ, Jindra. Zveřejňování fotografií z akcí v knihovnách. [online]. [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/fotografie.htm